

REPERE ALE POLITICII PETROLIERE ALE STATULUI ROMAN IN PERIOADA 1900-1937

Georgeta Toma

The oil policy of the romanian state knew a permanent evolution. Starting with 1900 there appear the first displays of a national policy of the oil, prezerved even until afterwar (not granting the oil lands of the romanian state to the foreign corporation).

During the first decade of the XX -th century, the oil policies confine only to some directions given to the oil industry comparing to the economic development of the country. All these displays will be constitutive parts of the afterwar policy of the country, materialized in a specific programme for the liquid fuel accoding to the national interests of economical and defensive development.

După anul 1900 partidele politice aflate la guvernare își vor manifesta interesul pentru promovarea industriei petroliere românești, prin adoptarea de legi și regulamente. Interesele și concepțiile economice ale acestor partide, dar și utilizarea petrolului pe o scară tot mai largă, vor determina acțiuni în consecință.

Partidul Liberal, prin liderii săi, Vintilă Brătianu, D. A. Sturdza și C. Alimănișteanu, va insista ca valorificarea bogățiilor naturale ale țării să se facă, în primul rând, prin participarea factorilor naționali: capital, forța de muncă și inițiativa românească (programul “prin noi înșine”).

În schimb, Partidul Conservator, promotor al devizei “porților deschise”, accepta fără rezerve pătrunderea capitalului străin în țară. Istoricul Gheorghe Buzatu consideră că, în viziunea conservatorilor, petrolul era doar o simplă marfă, care nu avea legătură cu interesele economice și politice fundamentale ale țării¹.

Ofensiva trusturilor petroliere internaționale va determina clasa politică românească să susțină după 1900 crearea unei industrii naționale de țitei. Vintilă Brătianu observa că problema petrolului a intrat în atenția tuturor, “a ajuns piatră de încercare politică, ține loc însemnat în discuția mesajului tronului”².

Trustul american Standard-Oil & Co. și grupul financiar Disconto-Gesellschaft a profitat de situația precară financiară a statului român, și au început în 1900 ofensiva de acaparare în bloc a terenurilor petrolifere. Trusturile cereau concesiunea acestora pe o perioadă de 50 de ani, oferind statului suma de 10.000.000 lei aur și respectiv 6.400 000 lei aur ca un avans din redevența de 8% și nu ca un împrumut de stat. Această inițiativă, prin amploarea pretențiilor formulate, a tras semnalul de alarmă și a mobilizat în egală măsură clasa politică și opinia publică provocând o adevărată dispută între partide.

¹ Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până în 1929*, Iași, 1981, p. 48.

² V. Brătianu, *Scrieri și cuvântări, 1899 – 1914*, vol. I, București, 1937, p. 194.

Cele două propuneri de concesiune au fost respinse în perioada guvernării liberale 1901 – 1904. Aceasta se datora faptului că problema petrolului nu mai era legată de restabilirea echilibrului bugetar și mai ales că situația financiară a țării se îmbunătățise pe baza resurselor interne. În 1903 Disconto - Gesellschaft solicita din nou concesiunea terenurilor petrolifere în schimbul unor facilități făcute statului (convertirea a 175 milioane lei aur în bonuri de tezaur). Pentru a elucida problema concesiunilor, guvernul liberal a creat la 20 iunie 1903 o Comisie a petrolului care trebuia să cerceteze cererile și să emită soluții³.

În anii 1904 – 1905 s-a dezlănțuit o nouă ofensivă a trusturilor internaționale pentru obținerea în concesiune a terenurilor petrolifere ale statului român. Pe tema concesiunii au fost purtate discuții, în 1904, între D. A. Sturdza și H. Fialla, avocat vienez, reprezentant al caselor Rothschild, Nobel și Mantascher. Acest grup urma să se constituie într-o perioadă de cel mult șapte luni într-o societate căreia urma să i se concesioneze terenuri ale statului. Guvernul conservator condus de G. G. Cantacuzino (1904 – 1907) a continuat discuțiile cu H. Fialla care acum se prezenta în numele altui grup financiar alcătuit din: Banque de Paris et des Pays Bas și Deutsche – Bank. Un nou proiect de concesiune mai favorabil va fi prezentat în 4/17 mai 1905 în fața guvernului. La fel ca în 1900, în jurul concesiunii perimetrelor petrolifere ale statului a izbucnit o nouă dispută între cele două partide de guvernământ. Presa conservatoare îl va acuza pe D. A. Sturdza că a semnat o convenție definitivă și obligatorie pentru cedarea terenurilor petrolifere ale statului. În ședința Senatului din 8 decembrie 1905, D. A. Sturdza va răspunde acuzațiilor precizând că anteproiectul nu cuprindea ideile sale, ci pe cele ale grupului financiar reprezentat de Fialla⁴. Fostul premier a dezmințit aserțiunea privind caracterul definitiv al convenției din vara anului 1904, deoarece atunci s-a făcut un anteproiect parafat „ne varietur” (spre neschimbare) și care era menit să servească doar ca bază de discuții.

Noul proiect de concesiune a fost încheiat de guvernarea conservatoare, ceea ce însemna o justificare în fața opiniei publice și se încerca să se arunce întreaga responsabilitate a încheierii acestei concesiuni asupra partidului liberal⁵.

Pentru a face să cadă această concesiune, un grup de capitaliști și moșieri români a luat inițiativa constituirii unei societăți naționale – România- în vederea exploatării terenurilor statului, cu un capital de 5 milioane lei aur. Imediat după înființare, societatea a solicitat concesionarea terenurilor petrolifere pe termen de 50 de ani oferind o redevență progresivă de 10 – 12% sau o participare a statului la beneficii.

³ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 52.

⁴ În scrisoarea adresată lui Fiallo, D. A. Sturdza preciza: „am luat cunoștință cu viu interes de propunerile ce reprezentați” (D. A. Sturdza, „Chestiunea petrolului în România”, București, 1905, p. 23).

⁵ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 57.

În urma acestor demersuri, Guvernul Român a fost pus în fața a două cereri de concesiune ale terenurilor sale. La 24 mai 1905 premierul G. G. Cantacuzino va anunța soluția preconizată de stat care avea în vedere trei obiective:

1. constituirea unei rezerve de stat;
2. evitarea monopolizării terenurilor petrolifere;
3. mijloacele de transport ale petrolului și derivatelor sale (căi ferate, conducte), cât și exploatarea lor să aparțină statului⁶.

Reprezentatii Partidului Liberal au fost de acord cu aceste principii. Era pentru prima dată când cele două partide aveau aceeași orientare politică, subordonată intereselor economice ale statului, politică ce se va menține până în 1918⁷.

Societatea România s-a înființat legal în a doua jumătate a anului 1905 însă nu a primit în concesiune cele 10.000 de hectare solicitate premierului G. G. Cantacuzino. După opinia exprimată de directorul revistei Monitorul Petrolului Românesc, Nicolae Mancaș, se pare că această societate a avut mai mult un scop politic, urmărind să determine căderea concesiunii Fialla⁸.

Proiectul legii pentru darea în concesiune a terenurilor statului a fost depus la Senat de Ion Lahovari în noiembrie 1905. Liberalii s-au declarat nemulțumiți, iar V. Brătianu deplângea situația de nerespectare a promisiunilor făcute investitorilor români la 24 mai 1925 și anume de “participarea elementului românesc sub toate formele lui la exploatarea petrolului, unul din factorii de căpetenie ai viitoarei noastre propășiri economice”⁹. Programul în cele trei puncte anunțat de premierul G. G. Cantacuzino după opinia lui N. Mancaș a inaugurat o fază nouă în politica petrolieră a României¹⁰.

În ședința Senatului din 7 decembrie 1905, D. A. Sturdza analizează principiile Legii Lahorari și ajunge la concluzia că legea nu respecta în totalitate promisiunile guvernului făcute la 24 mai 1905.

Referitor la cel dintâi principiu – constituirea unei rezerve de stat – soluția propusă de proiectul conservatorilor nu era mulțumitoare, deoarece termenul de zece ani făcea ca rezerva să devină o iluzie. Liberalii propuneau modificarea articolului 9 prin lărgirea termenului de la 10 ani la 50 de ani. De asemenea, statul era obligat să intervină și să creeze rezerva de terenuri petrolifere. Al doilea principiu – înlăturarea pericolului monopolizării terenurilor – era în acord cu viziunea liberală, ambele partide respingând această posibilitate¹¹.

În ceea ce privește al treilea principiu, Sturdza propunea includerea alături de mijloacele de transport și a celor de depozitare (rezervoarele din gări și porturi, vagoanele de transport de pe calea ferată, șleपुरi – tancuri), ambele urmau să

⁶ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 55.

⁷ *Ibidem*.

⁸ „Monitorul Petrolului Românesc”, nr. 16, 1/14. VI. 1905, p. 465.

⁹ V. Brătianu, *op. cit.*, p. 291.

¹⁰ „Monitorul Petrolului Românesc”, nr. 16, 1/14. VI. 1905, p. 457.

¹¹ D. A. Sturdza, *op. cit.*, p. 17.

aparțină statului. Completarea era motivată de eventualele pierderi din venituri și, totodată, se venea în sprijinul micilor exploatatori. Singura cale prin care statul putea domina trusturile petroliere era trecerea în proprietate a tuturor mijloacelor de transport¹².

În continuare, D. A. Sturdza propune ca elementul românesc să participe la dezvoltarea industriei petrolului, pentru a se dovedi că “nu suntem o țară orientală, ci suntem o țară care a intrat serios pe calea progresului națiunilor civilizate”¹³. Viitorul politicii petroliere românești constă în înfrățirea capitalului străin cu factori naționali în activitățile de explorare, exploatare, rafinare și desfacere, ceea ce însemna “să ne deprindem a lucra prin noi înșine”¹⁴. Concluzia la care ajunge D. A. Sturdza era aceea, că principiile politicii economice expuse de el nu sunt “chestiuni de partid”, ci sunt direcții care ar trebui urmate și susținute de toate partidele.

Spiritul concordiei intervenite între partide în 1905, a avut drept consecință adoptarea a două legi: Legea Lahovari (28 ianuarie 1906) și Legea A. Djuvara (18 aprilie 1909). Statul român nu a mai acordat nici o concesiune până la sfârșitul Primului Război Mondial, ceea ce a făcut ca aceste legi să rămână teoretice, nefiind puse în aplicare.

Două probleme au dominat politica petrolieră a statului în perioada 1910 – 1914: preocuparea pentru îndrumarea industriei petroliere în acord cu interesele țării și modificarea regimului introdus prin articolul 65 al Legii minelor din 1895. Cel cărui i-a revenit sarcina de a pune în practică noua politică a fost Partidul Liberal, misiunea fiind una dificilă datorită presiunii exercitate de capitalurile străine și marii proprietari de terenuri¹⁵.

În ceea ce privește modificarea articolului 65, el a fost dezbătut de Cercul liberal de studii, pe baza a două considerente:

1. proiectata reformă agrară, care trebuia să precizeze natura regimului petrolului aflat în subsolul terenurilor ce vor fi expropriate;

2. deficiențele constatate ca urmare a aplicării art. 65. Soluția preconizată era de includere a petrolului în regimul celorlalte zăcămintele miniere prevăzute de legea din 1895, ceea ce însemna, de fapt, separarea proprietății subsolului de suprafață¹⁶.

Intervenția statului în cadrul industriei petrolului a fost o preocupare a Partidului Liberal. Vintilă Brătianu și C. Hălăceanu au elaborat în acest sens lucrarea *Politica de stat în industria petrolului*, un adevărat îndrumar, considerat de unii istorici străini ca “un manifest de naționalism economic în privința resurselor de țiței”¹⁷. Autorii fac o analiză a politicii promovate de statul român și a

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, p. 13.

¹⁴ *Ibidem*, p. 21.

¹⁵ Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 56.

¹⁶ *Ibidem*, p. 58.

¹⁷ Maurice Pearton, *Oil and the Romanian State*, 1971, apud Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 58.

rezultatelor obținute până în 1910 și în final, au propus soluții pentru acest domeniu. În viziunea celor doi, politica petrolieră a statului român a început în 1900, odată cu ofensiva trusturilor străine. Dacă presiunea trusturilor străine și-ar fi atins țelul “statul român ar fi renunțat la rolul de arbitru și dirijor al intereselor generale în industria petrolului”¹⁸.

Autorii erau de părere că politica economică inaugurată de guvernul liberal (1901 – 1904) a avut ca rezultat soluționarea treptată și restrânsă a problemei petrolului. În ceea ce privește mijloacele de dezvoltare a industriei petrolului, guvernul liberal a contribuit prin:

1. înființarea Comisiei petrolului, ce avea ca sarcină să studieze întreaga problematică a petrolului;
2. organizarea de către stat a depozitării și transportului țițeiului;
3. înlăturarea concurenței trustului Standard Oil & Co, și orientarea acestei industrii spre capitalul german care era principalul consumator al produselor petroliere românești.

În ceea ce privește politica promovată de stat (tarife convenționale, Legea încurajării industriale, Legea consolidării, măsuri pentru dezvoltarea portului Constanța), considerau că aceasta s-a făcut în favoarea liberei dezvoltări a industriei de petrol dar “s-a menținut în limitele de legiferare, fără continuitate și fără să se treacă de domeniul sacrificiilor materiale, ceea ce ar fi însemnat aplicarea unui program de acțiune complet”¹⁹. Pătrunderea capitalului german, sprijinit de guvernarea liberală, a avut ca rezultat infiltrarea și a altor capitaluri care au schimbat situația exploatărilor petroliere și a desfacerii produselor. Politica petrolieră promovată de statul român “s-a făcut cu iuțeală și lipsită de conținut”, ceea ce a făcut ca elementele românești (forța de muncă și capitalul) să participe într-o măsură restrânsă la dezvoltarea industriei petrolului. Participarea capitalului se rezuma numai la cesiuni și redevențe, iar în privința muncii se rezuma doar la “utilizarea manoperei brute” și, într-o mică măsură, “ca personal diriguitor și tehnic”. Rolul statului s-a manifestat “măsurat” în organizarea transportului și a depozitării petrolului, iar în ceea ce privește colaborarea capitalului străin cu cel autohton, autorii studiului, sunt de părere că această relație reprezintă un fenomen economic “ciudat” pentru o țară care trebuie să fie stăpână pe mișcările și interesele ei²⁰.

După 1904, Vintilă Brătianu și C. Hălăceanu considerau că statul român nu a mai aplicat o politică unitară, din mai multe cauze:

1. nu s-a urmărit ca transportul de petrol pe căile ferate să aparțină în totalitate statului;
2. nu s-a continuat programul de construire de rezervoare în gări;
3. nu s-a urmărit dotarea cu vagoane – cisternă a căilor ferate (doar 238 din totalul de 2003 câte erau în stare de funcționare, erau ale statului);

¹⁸ V. Brătianu, C. Hălăceanu, *Politica de stat în industria petrolului*, București, 1911, p.6

¹⁹ *Ibidem*, p. 25.

²⁰ *Ibidem*, p. 27.

4. s-a pierdut din vedere dreptul de a instala conducte în interiorul schelelor petrolifere;

5. datorită dezinteresului statului, au apărut întreprinderi de transport și de depozitare, care legau centrele de depozitare de gări sau rafinării;

6. s-a realizat puțin în privința învățământului tehnico – profesional (Școala de maiștrii sonori de la Câmpina și “câteva cursuri de specializare” la Școala de Poduri și Șosele);

7. s-a părăsit programul de lucrări de explorare;

8. nu s-a creat instituții bancare care să acorde “credite ieftine pionierilor industriei extractive”²¹.

După această trecere în revistă a realizărilor și neîmplinirilor politicii petroliere a statului român, V. Brătianu și C. Hălăceanu elaborează un program de acțiune care ar trebui urmat de stat în domeniul petrolului. Statul era dator să intervină atât direct cât și indirect în susținerea industriei petrolului. Acțiunea directă includea măsuri legislative și regulamente necesare desfășurării activităților industriale petroliere. Aceste măsuri aveau un caracter general, indiferent de proveniența capitalului. Obiectivele urmărite erau:

1. concentrarea în mâna statului a tuturor mijloacelor de transport și înmagazinare;

2. completarea treptată a instalațiilor petroliere ale portului Constanța;

3. studierea și construirea conductelor de țiței și derivate pe platforma continentală a Mării Negre;

4. aplicarea Legii contingentării rafinăriilor existente la capacitatea existentă – măsură de protejare a industriei mici și mijlocii de rafinaj;

5. extinderea prețului maximal de vânzare și la depozite, eventual, stabilirea monopolului statului asupra vânzării de lampant;

6. alcătuirea unui program de explorări și determinări geologice ale zăcămintelor de petrol, prin crearea unui serviciu care să execute sondajele și să studieze stratigrafia și regimul apelor pe terenurile statului, dar și pe cele particulare;

7. cadastrarea proprietăților particulare și determinarea perimetrelor minimale de exploatare;

8. promovarea unei noi legi care să permită o participare cât mai largă a elementului național;

9. crearea cu ajutorul capitalului românesc a unui institut de credite industriale;

10. dezvoltarea și perfecționarea învățământului tehnic – profesional și comercial;

11. păstrarea independenței exploatărilor românești și limitarea controlului trusturilor străine²².

Referitor la acțiunea indirectă a statului, aceasta se constituia într-o operă de îndrumare și înlesnire a investițiilor viitoare ale capitalului românesc.

Dacă această politică petrolieră ar fi fost urmată de stat, rezultatul ar fi condus la predominarea capitalului românesc, mai ales în domeniul exploatării

²¹ *Ibidem*, p. 28.

²² *Ibidem*, p. 115 – 117.

petrolului. Statul era dator să găsească o formulă eficientă de colaborare cu investitori străini. O soluție preconizată era și înființarea unei Societăți Naționale de Petrol în cadrul căreia statul să ofere terenurile sale petrolifere și capitalul românesc să se ocupe de exploatarea lor, iar cel străin să participe la activitățile de rafinare și vânzare.

În anii următori, viziunea liberală în domeniul petrolului va fi amplificată și se vor jalona liniile directe ale politicii petroliere ce va fi aplicată de România în timpul guvernărilor liberale dintre anii 1918 – 1919, 1922 – 1926 și 1927 – 1928.

Ca o concluzie la cele de mai sus, se poate spune că România a fost unul dintre primele state posesoare de resurse petroliere, care a promovat o politică națională în acest domeniu. În anul izbucnirii Primului Război Mondial, Vintilă Brătianu sublinia că abia în acel moment opinia publică s-a convins de importanța petrolului, mai mult decât în cei 14 ani de când statul se străduia să reglementeze această pârghie a economiei naționale – industria petrolului.²³

În primii doi ani ai războiului industria și transporturile românești nu au fost afectate foarte mult prin închiderea strâmtorilor și oprirea importului de cărbuni. Acest fapt s-a datorat deținerii de resurse bogate de petrol, care a suplinat lipsa importului de cărbune. Războiul s-a extins însă și asupra petrolului românesc, chiar dacă România se declarase neutră; el era al Dublei Alianțe sau al Triplei Alianțe în funcție de originea capitalurilor societăților petroliere.

După război, importanța industriei petrolului va crește, fiecare stat a căutat să îl obțină pentru buna funcționare a economiei. Petrolul va deveni pentru un cel de-al Doilea Război Mondial un nerv al său, o condiție necesară oricărei strategii și victorii²⁴.

În ciuda încercărilor statului român de a introduce legi și regulamente care să apere interesele naționale, în ajunul Primului Război Mondial, cea mai mare parte a industriei petroliere se găsea în mâinile capitalului străin. Această situație s-a datorat mai ales legislației petroliere, dar și temerilor clasei politice de a modifica Legea minelor (art. 65) din 1895. Inițial, pătrunderea capitalului străin a fost benefică, datorită investițiilor dar și experienței în domeniu. Dintre partidele politice aflate la guvernare, Partidul Liberal a avut cea mai însemnată contribuție la promovarea unei politici de stat în domeniul petrolului, din nefericire inițiativele sale rămânând în stadiul de intenție.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX România a intrat într-un proces de dezvoltare – modernizare și europenizare a societății sub toate aspectele: economic, social, politic, cultural. În acest proces de construcție s-a adoptat un ritm alert deoarece era nevoie să se străbată în scurt timp distanța ce ne separa de țările civilizate din Europa.

²³ V. Brătianu, *Scrieri și cuvântări*, 1899 – 1914, vol. III, 1940, p. 443.

²⁴ Gh. Buzatu, *op cit.*, p. 2.

Legea minelor din 1895 a avut un impact major asupra dezvoltării industriei petrolului, iar legislația adoptată până la Primul Război Mondial a urmărit să completeze lacunele legii și să înlăture neajunsurile provocate de aplicarea acesteia.

În preajma Primului Război Mondial, România avea creată o industrie a petrolului ce a contribuit la afirmarea economică a țării în plan european și nu numai. Această industrie, cu toate că a înregistrat creșteri spectaculoase, nu aducea un venit considerabil în visteria statului, deoarece o mare parte din venituri erau transferate în țările de baștină ale capitalului investit.

Dezvoltarea industriei petrolului, parte integrantă a procesului de modernizare a României, s-a făcut prin intervenția statului care a adoptat o strategie de dezvoltare ce va fi aplicată de partidele de guvernământ. Pe această coordonată se înscrie și legislația economică care va determina dezvoltarea industrială a României moderne.

În 1887, Partidul Național Liberal aflat la guvernare a adoptat Legea Măsurilor generale pentru încurajarea industriei naționale care prevedea avantaje întreprinderilor mari pe o durată de 15 ani, fiind scutite de taxe vamale și impozite către stat. Pentru a obține aceste avantaje întreprinderile trebuiau să posede un capital fix de 50 mii lei și să folosească cel puțin 25 de salariați, minimum cinci luni pe an.²⁵

Ca urmare a aplicării tarifelor vamale protecționiste din 1886 și 1904, precum și a Legii de încurajare industrială din 1887, industria românească a început lungul drum al modernizării, creându-se un organism economico-social de tip capitalist, ireversibil în evoluția sa, ce dispunea de un ansamblu de factori și mecanisme de funcționare specifice economiei de piață.²⁶

În 1900, inginerul C. Alimănișteanu conducea Direcția Industriei Comerțului și Minelor și în această calitate s-a confruntat cu aplicarea Legii încurajării industriale din 1887. El considera că legea, în afară de articolul unu, are un caracter laconic, enunțând doar principii generale. Pentru a fi eficientă în sprijinirea industriei, legea ar fi trebuit să aibă criterii și norme în acord cu nevoile de dezvoltare economică a țării și cu tarifele vamale care deja protejau unele industrii. Alimănișteanu arăta că legea provoacă conflicte de interese între industria mare și cea mică deoarece se acordau avantaje doar industriei mari. Pentru a evita acest neajuns ar fi trebuit să se facă un echilibru între interesele economiei naționale și cele locale.²⁷ Inginerul susținea că, pentru a decide în cunoștință de cauză cărei petiționare să i se acorde avantajele legii, ministrul Industriei și Comerțului ar fi avut nevoie de date statistice pe care să-și bazeze decizia, date care să se constituie într-o monografie a industriei respective. Venirea lui Alimănișteanu la minister a însemnat totuși un pas mai departe în construirea unor asemenea baze de date statistice. În concluzie, inginerul susține că legea, deși imperfectă, a contribuit într-o

²⁵ Pentru amănunte vezi N. Arcadian, *Legislația Industrială*, în *Enciclopedia României*, vol. III, București, 1938-1939, pagina 110-119; *Istoria Românilor*, vol. VII, tomul II, București, 2003, p. 79.

²⁶ *Istoria României*, volumul VII, tomul II, București, 2003, p. 104.

²⁷ C. Alimănișteanu, *Aplicarea Legii încurajării industriei promulgată în 1887*, București, p. 5

oarecare măsură la progresul industriei și că, până la modificarea ei viitoare, să se încerce măcar realizarea unui regulament mai complet de aplicare a legii.²⁸

La 13 februarie 1912 se adoptă de către Partidul Conservator noua lege pentru încurajarea industriei naționale. Principiile instituite de această lege au marcat un progres față de prima, în sensul că se acordau facilități și industriei care utiliza materiile prime oferite de agricultură, fiind incluse aici: morile, fabricile de spirit și bere, cooperativele de meseriași (în anumite condiții).²⁹

Primul Război Mondial a adus în atenția clasei politice românești problema combustibilului lichid – petrolul – a rolului și a importanței acestuia în dezvoltarea economiei în general și a industriei petroliere în particular. Aceste constatări au dus la adoptarea unor măsuri de îndrumare a acestei industrii, cât și la propuneri de revizuire a regimului minier din 1895.

Oameni politici, profesori universitari, cunoscători și profesioniști ai acestui domeniu vor lua atitudine, propunând soluții care ulterior vor fi însușite și vor sta la baza elaborării legislației petroliere de după război. În 1915, profesorul Ludovic Mrazec a întocmit un raport pentru uzul exclusiv al guvernului intitulat Problema petrolului în România față de problema mondială din 1915, în care propunea o nouă politică în domeniul petrolului corespunzătoare intereselor economice și politice de stat. Cea mai importantă prevedere era introducerea unui monopol de stat asupra petrolului aflat în terenurile sale cât și în cele particulare, neconcesionate și nevalorificate până atunci. Acest regim propus nu pune în pericol terenurile deja concesionate întrucât în viitoarea legislație petrolieră vor fi recunoscute ca "drepturi câștigate". Propunerea profesorului Mrazec însemna de fapt modificarea Legii minelor din 1895.³⁰

Vintilă Brătianu a îmbrățișat propunerea profesorului Mrazec fiindcă împărtășea aceeași opinie, exprimându-se în acest sens cu diverse ocazii. În memoriul Petrolul și politica de stat, prezentat Guvernului Român în 9 iunie 1916, făcea o referire la politica petrolieră pe care statul român ar fi trebuit să o urmeze și trasa coordonatele noii politici petroliere de urmat. În acest studiu, el face referire și la îndrumarea dată în 1911, iar acum conform noii situații create de război, statul trebuie să adopte o nouă politică motivată de creșterea importanței petrolului în apărarea națională. Aceasta se poate rezuma în patru puncte:

1. înlăturarea primejdiei ca România să devină câmpul de luptă a intereselor statelor străine ce doresc petrolului românesc;
2. asigurarea energiei necesare transportului și industriei naționale în orice timp;
3. asigurarea unei rezerve de energie constituită din combustibilul lichid;

²⁸ Idem, p.7.

²⁹ Vezi amanunte în N. Arcadian, *op. cit.*

³⁰ Ludovic Mrazec, *Problema petrolului în Romania față de problema mondială în 1915*, București, 1940, p. 57-58.

4. stabilirea unui regim pentru întrebuințarea petrolului încât statul și economia națională să tragă toate foloasele.³¹

Pentru realizarea acestui program Vintilă Brătianu propune, pe de o parte schimbarea regimului de concesionare stabilit, și pe de alta, restabilirea “echilibrului răsturnat” în dauna intereselor generale ale economiei naționale și ale statului.³²

Acest studiu a fost publicat în 1919 având noi propuneri în ceea ce privește politica petrolieră, cea mai importantă fiind naționalizarea subsolului tuturor terenurilor neexploatate.³³ După razboi se impunea promovarea unei politici pozitive în materie de combustibil lichid, ceea ce însemna abrogarea necondiționată a “nenorocitului regim”, așa cum l-a numit Vintilă Brătianu, consacrat de legea din 1895. În același sens s-au exprimat chiar înainte de război personalități ca profesorii Ludovic Mrazec, G.N.Leon, inginerul I.Tănăsescu, solicitând trecerea subsolului minier în patrimoniul statului.

Cu ocazia discuțiilor de revizuire a Constituției din 1917 la Iași, a decretelor-legi de expropriere și a Legii Agrare de împroprietărire, a fost împărtășită această soluție a naționalizării subsolului minier, cât și a introducerii unui regim unic minier în România întregită, idei ce vor fi puse în practică în perioada următoare.

La Conferința de Pace de la Paris, din 1919, România a fost nevoită să facă față presiunilor exercitate de marile puteri susținătoare a unor puternice trusturi petroliere ca: Standard Oil, Royal Deutch-Shell, O.P.Q. Syndicate, cât și a unor grupuri financiare internaționale privind naționalizarea subsolului minier al țării noastre. Acțiunile acestora au avut un rol important în introducerea articolului 19 al Constituției din 1923 cu paragraful de recunoaștere a drepturilor câștigate. După adoptarea Constituției, marile puteri își vor îndrepta atenția asupra Legii minelor din 1924 care avea menirea să abordeze și paragraful drepturilor câștigate.³⁴

Articolul 19 din Constituție naționalizează așadar zăcămintele miniere, legiuitorul având în mod expres în vedere petrolul și toate substanțele bituminoase, ceea ce constituia o adevărată reformă în domeniu. Se înfăptuia astfel unificarea regimului minier proclamându-se principiul că statul este unic proprietar al zăcămintelor miniere.³⁵

Legea minelor din iulie 1924 face parte din complexul de măsuri economice elaborat de guvernul I. C. Brătianu în spiritul politicii “prin noi înșine”. Ea este parte integrantă a unui program economic de naționalizare a vieții economice românești, constituind punctul culminant, expresia cea mai desavârșită. Noua Lege a minelor era mult mai precisă și mai completă față de cea din 1895 și avea să fie

³¹ V. I. Brătianu, *Petrolul și politica de stat*, București, 1919, p. 19.

³² Ibidem, p. 27

³³ Ibidem, p. 5

³⁴ Cf. Gheorghe Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, 1981, p.71.

³⁵ C. Hălăceanu, *Naționalizarea subsolului*, București 1923, p. 10-15; G. N. Leon, *Petrolul românesc și politica de stat*, București, 1938, p. 5.

aproape neschimbată în legile minelor ulterioare(1929 și 1937) fiind un adevărat cod minier.³⁶

Expunerea de motive a legii prezentată de Tancred Constantinescu subliniază principiile miniere, explicând sensul general al articolelor legii care sunt în concordanță cu liniile directoare ale politici guvernului în materie de substanțe minerale. Aceasta și cu legea în sine constituie un tot inseparabil. Ca și articolul 19 din Constituție și Legea minelor a fost adoptată în mod deosebit datorită importanței petrolului, consacărându-i acestuia articolele 176-198. Noua politică minieră de stat este determinată de nevoile economice interne, fiind parte integrantă a politici generale a statului, corespunzătoare năzuințelor de independență economică și politică și generatoare de progres. Politica minieră promovată de aceasta lege avea ca obiective:

- o mai bună valorizare a zăcămintelor minere;
- dezvoltarea economiei naționale prin întărirea și armonizarea tuturor factorilor producției naționale;
- apărarea intereselor naționale pe piața internațională.³⁷

Autorul Ștefan Chicoș considera că două sunt principiile cele mai importante ale acestei legi:

1. Statul este proprietar al subsolului și își exercită dreptul asupra destinației proprietății miniere, drept pe care poate să și-l exercite singur sau să-l transmită altora după normele și condițiile fixate de lege.

2. Instituirea concesiunii este un act de drept regalian și se acordă numai societăților care au capacitate tehnică și financiară și care se vor constitui în societăți miniere române. De asemenea, cetățenii români trebuie să dețină în aceste societăți majoritate în capitalul investit și în organele de conducere.³⁸

Legea minelor a produs rezultate în economia națională, rezultate care au fost privite uneori prin politica de partid. Astfel că, în 1929 T.Constantinescu spunea că legea "a dat rezultate admirabile, s-au creat industrii puternice românești, s-a mărit considerabil participarea capitalului național, statul a dobândit averi și venituri mari, iar industria petrolului s-a dezvoltat formidabil".³⁹ Adepții "politicii porților deschise" au criticat aceeași lege, iar Virgil Magearu, conducătorul politicii economice a Partidului Național Țărănesc, va modifica legea în 1929, argumentând că regimul minier stabilit în 1924 nu și-a atins nici unul din țelurile vizate.⁴⁰

În 1927 Vintilă Brătianu în articolul Politica de stat a petrolului în urma Constituției și a Legii minelor analiza rezultatele aplicării legii și arăta că s-a schimbat proporția participării capitalului românesc la industrie: de la 3% înainte de

³⁶ Cf. Gheorge Buzatu, *op cit*, p. 171.

³⁷ G. Stoian, Vasile Gheorghiade, *Legiurile miniere vechi și noi ale României*, volumul III . *Dezbatările parlamentare la Constituția din 1923 și Legea minelor 1924*. București. 1925. p. 140-141.

³⁸ Ștefan Chicoș, *Legislația minieră*, în „Enciclopedia României”, volumul III. București. 1938-1939, p. 125.

³⁹ Cf. Gheorge Buzatu, *op. cit*, p. 185.

⁴⁰ *Ibidem*

război, la 20 % în 1926. În plus, producția de țiței a ajuns la 3,5 milioane tone, aproape dublul anului 1913, dintre care 50% fiind obținută de societățile românești și de cele pe cale de a se româniza.⁴¹

G. Damaschin, director general al minelor, considera că legea a realizat un strâns raport de dependență între procesul de punere în valoare a zăcămintelor și de valorificare a acestora pe de o parte și satisfacerea intereselor generale ale țării și de apărare națională, pe de altă parte. Referindu-se la drepturile câștigate, considera că recunoașterea acestora a fost o mare carență deoarece numai în vechiul regat se aflau circa 70 000 de hectare sub regimul acestor drepturi: "în această situație nu se trece aproape nimic sau prea puțin din subsolul proprietăților particulare."⁴²

An de an Legea minelor a continuat să fie supusă unor critici chiar dacă uneori ele se exprimau sub forma unor doleanțe din partea Asociației Proprietarilor și Concesionarilor de Terenuri Petrolifere și a Asociației Industriașilor de Petrol.⁴³ De asemenea, presa străină a dus o campanie susținută împotriva acestei legi, ea urmărind de fapt susținerea intereselor unor trusturi petroliere în achiziționarea de terenuri în țara noastră.

Historicul Gheorge Buzatu ajunge la concluzia că modificarea legii din 1924 a fost cerută de capitaliștii occidentali ca o condiție a acordării împrumuturilor de stat cerute de România. Negocierile au fost încheiate de către Vintilă Brătianu în toamna anului 1928, cu rezultate care conveneau statului roman și nu conduceau la o răsturnare a principiilor care au stat la baza legii din 1924. Dar venirea la guvernare a P.N.Ț-ului a însemnat asumarea unor angajamente suplimentare legate în special de Legea minelor, cu scopul asigurării deplinei egalități a capitalului investit.⁴⁴

Noua lege a minelor a fost depusă la 15.03.1929 la Senat de către Virgil Magearu. În expunerea de motive, se arată că hotărârea de modificarea a Legii minelor din 1924, a fost convingerea că regimul minier statuat atunci nu a dat rezultate, și în consecință propune modificarea completă a regimului minier cu păstrarea principiului constituțional al naționalizării subsolului.⁴⁵ Au fost aduse critici care au vizat: nerespectarea drepturilor câștigate, neîntocmirea cadastrului minier și neprotejarea economiei naționale. Mai mult decât atât, s-au stârnit animozități din partea capitalului străin față de țara noastră.⁴⁶

Principiile directe ale Legii minelor din 1929 vor fi formulate astfel:

1. Precizarea drepturilor de proprietate ale statului față de drepturile câștigate și organizarea grabnică a cadastrului minier.

⁴¹ Vintilă Brătianu, *Politica de stat a petrolului în urma Constituției și a Legii minelor*, București, 1927, p. 7.

⁴² G. Damaschin, *Petrolul și drepturile câștigate*, București, 1937, p. 29-30; M. P. R. nr. 23/1. XII. 1926, p. 2219-2221.

⁴³ *Revendicările acționarilor societăților cu capital național*, M. P. R., Nr. 3/1. I. 1937, p. 190.

⁴⁴ Gheorge Buzatu, *op. cit.*, p. 228.

⁴⁵ M. P. R., nr. 6/ 15. III. 1929, p. 457-459

⁴⁶ *Ibidem*.

2. Valorificarea maximă a bogățiilor miniere printr-un regim de punere la lucru care să stimuleze expolatarea terenurilor necunoscute.

3. Egalitate de tratament a capitalului străin împreună cu Legea generală a interdependenței economice între popoare.

4. Asigurarea cu precădere a consumului intern.

5. Ocrotirea intereselor producătorilor de țitei (printre care se află și statul) care nu posedau rafinării.

6. Stăpânirea conductei de petrol de către stat.⁴⁷

M. Pizanty considera ca cele mai importante principii ale noii legi au fost:

- egalitatea de tratament între capitalul străin și capitalul românesc;
- deplina libertate pentru întreprinderi de a-și numi conducerea;
- concesionarea de perimetre de exploatare prin obligativitatea efectuării de lucrări de exploatare pe terenuri cunoscute ;
- stabilirea redevențelor în funcție de producție;
- dreptul pentru stat și pentru exploatare să nu au rafinării de a exporta țitei în anumite condiții.⁴⁸

Venirea liberalilor la guvernare în 1934 va aduce în atenție situația regimului minier și se va declanșa mecanismul schimbării Legii minierelor din 1929. Ministrul Industriei și Comerțului a numit o comisie care să studieze această problemă. G.N. Leon, sub-secretar de stat la acest minister a succedat la conducerea comisiei condusă de Ludovic Mrazec. În această calitate el a studiat problema modificării legii și a făcut cunoscută poziția sa în privința noii legi în articolul Considerații asupra politicii naționale a petrolului, publicat în 1935 în revista Monitorul Petrolului Românesc. El aprecia că după 70 de ani de exploatare aniteconomică a petrolului, nu s-a ajuns la o politică aptă să impună o exploatare rațională a acestui zăcămint. Acest fapt se datora distanțelor prea mici stabilite între parcele și sonde, ceea ce ducea la micșorarea cantității de petrol extrase din zăcămint la numai 25% față de 50% cât se extrăgea în SUA. Mai aprecia că politica economică a petrolului, până în acel moment, nu a urmărit decât creșterea permanentă a producției, fără nici o considerație pentru crearea de rezerve pentru viitor. El aprecia că acest fapt va duce la epuizarea totală a rezervelor de petrol în viitorii cinci ani.⁴⁹ G. N. Leon sublinia cu aceeași ocazie ca în 1928 societățile românești dădeau 30 % din producția totală a țării, în timp ce în 1935 acestea contribuiau doar cu 15%. Această situație se datora faptului că Legea minierelor din 1929 nu mai proteja capitalul național.

Proiectul de modificare a Legii minierelor a fost supus spre dezbateri în Camera Deputaților în 20 ianuarie 1937. Expunerea de motive constată faptul că, deși s-au făcut investiții enorme în etapa de după 1929, nu s-au întreprins cercetări

⁴⁷ Ibidem.

⁴⁸ M. Pizanty, *Probleme actuale ale industriei române de petrol. O privire generală asupra situației economice, statistice și juridice*, București, 1929, p. 6.

⁴⁹ G. N. Leon, *Considerations sur la politique nationale du petrol*, în M. P. R nr. 10/15. V. 1935, p. 685-687.

serioase în domeniul exploatării zăcămintelor de petrol. Modificările propuse urmăreau să asigure în primul rând rezerve petrolifere și apoi să se realizeze o exploatare rațională a zăcămintelor, printr-un nou sistem de repartitie a perimetrelor de exploatare și explorare. Se avea în vedere protecția muncii și a capitalului național, stipulându-se măsuri de protejare a societăților cu capital românesc. Se sublinia că principiile de la care a plecat legiutorul au avut în vedere nu numai aportul economic a celei mai importante industrii naționale, cât și rolul acesteia în apărarea națională.⁵⁰

În perioada dezbaterilor parlamentare vom asista la dezbateri pro și contra asupra proiectului de lege în presa vremii (ziarul *Argus*, *Romania Petroliferă*) și în memorii ale societăților petroliere cu capital românesc sau străin adresate Ministerului Industriei și Comerțului, care cereau prioritate în acordarea de perimetre de explorare și exploatare în viitoarea lege.

Legea minelor din 1937, conform opiniilor inginerului M. Constantinescu, director general al societății Creditul Minier, prezentată la Congresul Mondial de Petrol de la Paris, din 1937, este o lege caracterizată de un naționalism moderat, ce urmărea punerea în valoare a zăcămintelor petrolifere în mod cât mai rațional și care se pronunța pentru o explorare și exploatare rațională pe suprafețe cât mai întinse.⁵¹

După Ștefan Chicoș principalele schimbări aduse de lege sunt:

- atribuirea tuturor zăcămintelor petrolifere aceluiași regim de prospecțiune și prospectare, ținându-se cont doar de capacitatea tehnică și financiară a solicitantului;

- exploatarea se făcea pe regiuni de explorare:

1. regiuni unde petrolul se poate constata la suprafață;

2. regiuni unde petrolul nu se poate constata la suprafața regiunii, iar pentru explorare era nevoie de un permis exclusiv;

3. regiuni unde petrolul nu este cunoscut, iar în acest caz pentru exploatare se constituie ținuturi miniere.⁵²

Politica petrolieră a statului roman a cunoscut o evoluție permanentă. Începând cu anul 1990 apar primele manifestări ale unei politici naționale a petrolului – neconcesionarea terenurilor petrolifere ale statului, trusturilor străine – politica menținută până după război. Pe parcursul celor două decenii ale secolului XX-lea, politica petrolului se rezumă la îndrumări date industriei petrolului în raport cu dezvoltarea economică a țării și cu interesele ei în promovarea unei independente economice și politice. Toate aceste îndrumări vor constitui parte integrantă a unei noi politici de stat după război care se va concretiza într-un program în materie de combustibil lichid, program adecvat intereselor naționale de dezvoltare economică și de apărare națională.

⁵⁰ *Industria de petrol și modificarea Legii minelor*, în M. P. R. nr. 4/15. II. 1937, p. 237-239.

⁵¹ Mihai Constanținescu. *Politica petrolieră a statului român*. în M. P. R. Nr. 24/15. XII. 1937, p. 1909.

⁵² Ștefan Chicoș, *op. cit.* p. 127.